

Carla Oldenburger-Ebbers

In een nummer gewijd aan tuinpriëlen en tuinsieraden¹ mag de Nederlander Gijsbert van Laar natuurlijk niet ontbreken. Nu wil het toeval dat er onlangs twee artikelen in verband met zijn werkzaamheden zijn gepubliceerd. Het eerste bespreekt een nieuwe collectie tekeningen van tuinsieraden en tuinplattegronden van P. Broekhoven, die alles te maken hebben met het werk van Gijsbert van Laar² en het tweede belicht de oorsprong van van Laars plattegronden en tracht deze nader te analyseren³.

Over de persoon Gijsbert van Laar was tot heden zeer weinig bekend.

Het belangrijkste voor ons is dat hij de auteur is van *Magazijn van Tuinsieraaden: Verzameling van modellen van aanleg en sieraad, voor groote en kleine lust-hoven, voornamelijk van dezulke die met weinig kosten, te maaken zijn. Getrokken uit de voornaamste buitenlandsche werken, naar de gelegenheid en gronden van deezer Republiek gewijzigd, en met veele nieuwe plattegronden en sieraaden vermeerderd*. Amsterdam: J. Allart, [1802-1809]. De voorrede is gedateerd: Alkmaar, 20 nov. 1802. Misschien dat vele lezers dit schitterende werk nog niet kennen. Als dat zo is, moet u dit gemis heel gauw goed maken, want het is de grootste en fraaiste verzameling prenten op het gebied van tuinhuisjes, belvédères, hermitages, bruggen, cascades, boerenhutten, hekken, priëlen, banken, wippen, ... en nog veel meer om tuin en park mee te stoffen. In teksten en op bijgevoegde plattegronden geeft hij aan waar al dit fraais in tuin en park te plaatsen.

Het werk is de gehele 19de eeuw bijzonder geapprecieerd. Het werd allereerst uitgegeven in 24 losse afleveringen van 1802 tot 1809. Nieuwe edities verschenen in Amsterdam [1819] en Zaltbommel [1831] en bewerkingen met toegevoegde sortimentslijsten in Gouda in 1867 en nogmaals ongedateerd, de laatste uitgave verscheen in Amsterdam, na 1867.

Hoe komen we nu meer over deze persoon te weten dan het simpele feit dat hij kennelijk in november 1802 in Alkmaar woonachtig was? Voor mijn vorige artikel⁴ had ik al vluchtig en geheel op goed geluk het Gemeentearchief van Utrecht geraadpleegd. Dit resulteerde in het nieuwe gegeven dat Gijsbert van Laar in 1793 aan de Nieuwe Gracht Westzijde te Utrecht woonde, dat zijn beroep toen tuinman was en dat hij gehuwd was met Catharina Johanna Maas.⁵

Verder onderzoek naar zijn gegevens leverde later op dat hij in de doopregisters

1743-1770 te Utrecht niet voorkomt, wel bleek dat Evert van Laar, geboren te Woudenberg en tuinman van beroep, op 16 januari 1771 naar Utrecht kwam met zijn kinderen Gijsbert en Johannes⁶. Op 25 oktober 1785 trouwt Gijsbert van Laar met Catharina Johanna Maas in de Catharijnekkerk aan de Lange Nieuwstraat te Utrecht.⁷ Zou hij misschien ook in Woudenberg geboren zijn? In de omgeving van Woudenberg (en Rhenen) komt de naam van Laar tegenwoordig tamelijk veelvuldig voor. Onderzoek in het Rijksarchief in Utrecht leverde inderdaad weer enige wetenswaardigheden op. Op 13 januari 1766 gaat vader Everts Gijsberts van Laar in Woudenberg in ondertrouw met Maria van Langeraar, die zelf ook in Woudenberg woont. Evert woont op dat moment in Harmelen (bij Vleuten). Zij trouwen op 9 februari 1766 in Harmelen en daar wordt ook Gijsbert gedoopt en wel op 19 april 1767⁸.

Voorlopig kunnen we uit deze gegevens concluderen dat Gijsbert van Laar in april 1767 in Harmelen is geboren en dat hij in 1771 met zijn vader en broertje, op 3-jarige leeftijd, naar Utrecht is verhuisd. In 1785 trouwt hij op 18-jarige leeftijd, in de Catharijnekkerk in Utrecht met Catharina Johanna Maas. In 1793, maar waarschijnlijk al eerder, wonen zij aan de Nieuwe Gracht westzijde. Omdat zijn vader ook tuinman was, mogen we aannemen dat Gijsbert het vak van zijn vader leerde en dat hij al vroeg met dit beroep in aanraking kwam. Aan de Nieuwe Gracht westzijde was in die dagen ook de botanische tuin (Hortus Medicus Trajectinus) gelegen en het zou dus heel goed mogelijk zijn dat Evert en later Gijsbert daar als tuinman werkten. Gijsbert heeft zich ook in zijn Utrechtse tijd waarschijnlijk al met het aanleggen van buitenplaatsen en tuinen bezig gehouden. Dit volgt uit de volgende advertentie van december 1799 zowel in de Alkmaarsche Courant als in de Oprechter Haerlemmer Courant: "G.[ijsbert] van Laar en A.[rie] van Wetering in Comp: hebben onder die firma te Alkmaar, even buiten de Geester-Poort, de Affaire van Boom-en Bloemkwekerij begonnen: Eerstgenoemde blijft met het aanleggen van Buytenplaatsen en tuynen continueren. Recommandeeren zich in ieders gunst"⁹. De kwekerijen waren waarschijnlijk gelegen ter plaatse van de "moezeryen", langs de weg naar Bergen, ten noord-westen van de Geester Hout¹⁰. Tussen 1801 en 1806 werden delen van deze kwekerijen al weer verkocht¹¹.

Gijsbert woonde waarschijnlijk maar tot 1803 in Alkmaar, want volgens het transport van een deel van de gronden (dd. 17-4-1804) is er sprake van een akte van procuratie in 1803¹² en in de laatste transportakte staat vermeld dat een andere akte van procuratie is gepasseerd in 1806¹³ en wel in Oudshoorn en de Gnephoek.

⁶ Zie G.A. Utrecht, Register van binnengekomen burgers, nr. 924/5804;3.

⁷ Zie G.A. Utrecht, Huwelijksregister Nederduits Geref. Gemeente Inv. nr. 106, p. 41.

⁸ Zie R.A. Utrecht, Huwelijksregister Nederd. Geref. Gemeente Woudenberg; Huwelijksregister Nederd. Geref. Gemeente Harmelen; Doopregister Nederd. Geref. Gemeente Harmelen.

⁹ Zie: U. Mehrrens, "Lucas Pieters Roodbaard en Gijsbert van Laar; architecten van landschappen in miniatuur". *Antiek* 21 (1987) nr. 8, p. 437 en noot 17.

¹⁰ Zie: kaart van de Alkmaarder Hout / A. van Panders, 1765. Bibl. LUW.

¹¹ Zie noot 9; p. 437, 438 en noten 18 t/m 21.

¹² Zie GA Alkmaar; O.R. Inv. nr. 184-14-65.

¹³ Zie GA Alkmaar; O.R. Inv. nr. 184-237-122.

¹ Dit artikel werd geschreven voor het tuinpriëlen-nummer van het *Tuinjournaal van de Nederlandse Tuinenstichting* (uitgave zomer 1994). De redactie van Cascade vroeg mij dit ook te mogen plaatsen in haar bulletin. Dit gebeurt nu met toestemming van de NTS.

² Zie: Collectie Carla S. Oldenburger-Ebbers, P. Broekhoven 1845/1846: Tuinsieraden en tuinplattegronden. *Nieuwsbrief De Donderberggroep*, voorjaar 1994.

³ Zie: Carla S. Oldenburger-Ebbers, De tuinplattegronden van G. van Laar. *Groen*, 1994, nr. 4 (april).

⁴ Zie noot 3.

⁵ Zie G.A. Utrecht, Manuaal van de 100-ste penning.

Dit is het noordelijke deel van Alphen aan de Rijn. De registers van de Gereformeerde kerk aldaar leveren op, dat Gijsbert van Laar toen gehuwd was met Maria Louisa Pender en dat aldaar ook zijn twee dochters werden geboren, in 1806 Maria Louisa en in 1808 Johanna Adophina. Gijsbert van Laar overleed te Alphen aan de Rijn 13-12-1820, 52 jaar en 7 maanden oud¹⁴.

Uit bovenstaande mogen we concluderen dat Van Laar van 1803 tot 1820 in Alphen aan de Rijn (Oudshoorn) werkte en woonde. Zijn beroep was toen "aanlegger van plantsoenen"¹⁵. En dit laatste feit sluit naadloos aan bij het voorlaatste artikel dat ik over de plattegronden van Van Laar publiceerde¹⁶. Hierin wordt uit de doeken gedaan dat de platen 87 en 88 uit van Laar's Tuin-sieraaden de buitenplaats Rijnoord te Alphen aan de Rijn verbeelden. Ook plaat 63, een nieuwe aanleg langs de Rijn, zal zeker een buitenplaats in de buurt van Alphen voorstellen.

Het leven van Gijsbert van Laar in het kort: Gedoopt 19 april 1767 te Harmelen; tussen 1771 en 1799 gewoond en gewerkt in Utrecht (en omgeving), beroep tuinman en later aanlegger van buitenplaatsen en tuinen; tussen 1799 en 1803 gewoond en gewerkt in Alkmaar (en omgeving), beroep aanlegger van buitenplaatsen en tuinen; tussen 1803 en 1820 gewoond en gewerkt in Alphen aan de Rijn (en omgeving), beroep aanlegger van plantsoenen. Overleden 13-12-1820 te Alphen aan de Rijn. Hij heeft de tweede druk van zijn Magazijn van Tuin-sieraaden nog juist mogen beleven.

¹⁴ De gegevens uit de registers van de Geref. Kerk te Oudshoorn verkreeg ik uit het GA te Alkmaar. Met vriendelijke dank aan de heer J.W. Balder en Mw. C.P. Sandbrink.

¹⁵ Dit beroep werd in zijn overlijdensakte opgegeven.

¹⁶ zie noot 3.